

Erdős Márton:

AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ ÉS A HABSBURG-MONARCHIA ÖSSZEOMLÁSÁNAK FOLYAMATA – OSZTRÁK SZEMMEL

A Manfred Rauchensteiner – Josef Broukal szerzőpáros *Der erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie 1914–1918* című könyvéről

Érdekes és fontos könyv született német nyelvterületen a Habsburg kettős monarchia első világháborús szerepléséről és összeomlásáról, amely méltán ajánlható a történelem iránt érdeklődő olvasóknak, de haszonnal forgathatják a témával behatóbban foglalkozó magyar történészek is. Manfred Rauchensteiner osztrák történész, a Bécsi Egyetem professzora, a modern kori osztrák történelem avatott szakértője, szerzőtársa, Josef Broukal pedig újságíró. A szerzőpáros foglalkozását tekintve e könyv szempontjából a recenzens roppant szerencsés párosításnak tartja, mert e mű egyrészt minden szempontból megfelel a történettudomány szabályainak, ugyanakkor mégsem mondható pusztán száraz tudományos munkának, hisz stílusa élvezetes, olvasmányos, a szerzőknek maximálisan sikerült élővé tenniük szövegüket, továbbá a témát közel hozzák a nem szakértő olvasó számára is.

Szerkezeti szempontból a könyv kitűnően strukturált, a fejezetek többnyire arányosak és nem túlságosan hosszúak. A szerzők a kronologikus elbeszélésmódot kombinálják a problémacentrikus megközelítéssel, ami mindenképpen a mű nagy erénye. A nagy folyamatok és az események bemutatása mellett főleg személyekre koncentrálnak, mint a történelmi események aktív alakítóira és döntéshozóira.

A recenzensnek azonban szólnia kell e mű egyik – a magyar olvasó számára korántsem érdektelen – nagy hiányosságáról is, amely végigvonul az egész könyvön. Egyértelmű ugyanis, hogy a kötetet elsősorban német és osztrák, a kettő közül is mindenekelőtt osztrák olvasóknak írták, így Magyarországról és Magyarország első világháborús szerepéről alig olvashatunk. Amit mégis megtudunk, arról a hozzáértő embernek az az első benyomása, hogy csak a történelmi korrektség kedvéért emelte be a szerzőpáros. Tisza István magyar miniszterelnök, aki aránylag sokat szerepel a műben, a jelentőségénél így is kevesebb hangsúlyt kap, és olybá tűnik, mintha az első világháborúban csak az Osztrák Császárság vett volna részt, a Magyar Királyság pedig mintha nem is létezne. Ez tendenciózusan végigvonul a könyvön. Magyar szereplőkről és magyar vonatkozású eseményekről csak akkor esik szó, amikor az már kikerülhetetlen.

A szerzők külön fejezetekben foglalkoznak természetesen a császári Ausztria nézőpontjából az első világháború előestéjével, a kezdetekkel, a világháború realitásaival, a hátszág helyzetével, az első háborús téllal, az olasz hadüzenettel, az ún. „belső fronttal”, az 1915-ös év második felének katonai eseményeivel, majd külön fejezetet szentelnek az olasz frontnak, aztán a világháború közepe tájékán egyre halálosabbá váló német „ölelésnek” a Habsburg-monarchiát illetően.

Ugyancsak külön fejezet vizsgálja, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia miből is finanszírozta világháborús erőfeszítéseit.

Az ezután következő két fejezet pedig két személyre, Karl von Stürgkh osztrák miniszterelnökre (és meggyilkolására), valamint az új uralkodóra, Károlyra koncentrál. Az Osztrák–Magyar Monarchia 1917-es béketörekvéseivel és a szintén 1917-es orosz forradalommal megint csak külön fejezetek foglalkoznak.

A továbbiakban a meghódított területekről (Lengyelország, Szerbia, Montenegró, Albánia és Románia), 1917 nyaráról, majd egy „problematikus győzelemről” olvashatunk az olasz frontot illetően, amelyet a tájékozott magyar olvasó caporettoi áttörés néven ismer. A szerzők áttekintik a szökevények, internáltak és hadifoglyok helyzetét, majd az USA háborúba lépésével egyidejűleg a bolsevik Oroszországgal kötött békével foglalkoznak. Az ún. Sixtus-levelet és az abból kipattanó botrányt, nevezetesen Károly császár és király béketörekvéseit, továbbá az utolsó jelentősebb világháborús osztrák–magyar offenzívát szintén egy-egy fejezetben tárgyalja a szerzőpáros. Az utolsó két fejezet pedig egy politikailag és katonailag egyaránt megrokkant birodalom összeomlását és sírba szállását mutatja be.

Fejezeteken átívelve, egyfajta vörös fonálként húzódik végig a könyvön az Osztrák–Magyar Monarchiát belülről egyre jobban feszegető nemzetiségi problematika. 1914 eufóriája, az egyfajta „vidám háborúba lépés” a nemzeti érzelmű németek és magyarok mellett, a baloldali elkötelezettségű emberek többségével együtt a szláv, olasz és román nemzetiségeket is elragadta. Ám ez az eufória csak rövid ideig tartott, főleg a nemzetiségek tekintetében. Ahogy egyre nyilvánvalóbb lett az idők során, hogy a világháború elhúzódik és a Habsburg-monarchia addig sosem látott problémák összességével kerül szembe (éhezés, élelem- és nyersanyaghiány, pénzügyi-gazdasági kapacitáshiány, nem elégséges infrastruktúra és logisztika a háborús erőfeszítések tekintetében), felütötte fejét a birodalomban az elégedetlenség, főleg nemzetiségi körökben, és a háború előrehaladtával egyre nagyobb mértékben dezertáltak a nemzetiségi katonák a császári-királyi hadseregből, miközben a dezertálások aránya a német–osztrák és magyar katonák esetében végig alacsony maradt, egészen a birodalom összeomlásáig.

Éles szemmel mutatja be a könyv, hogy ezek a problémák politikai síkon is éreztették hatásukat, és a birodalmat egyre jobban kezdték szétfeszíteni. E folyamatot az 1916-ban trónra lépő új császár és király, Károly személyisége és politikai beállítottsága csak erősítette, ugyanis az uralkodó sok tekintetben liberális érzelmű volt, továbbá, ahogy a szerzők rámutatnak, Károly karizmája meg sem közelítette Ferenc Józsefét, így tekintély tekintetében sem versenyezhetett elődjével. Ezek az uralkodói adottságok nemhogy megállítani nem tudták, hanem egyenesen sietteték a Habsburg-monarchia agóniáját.

Véleményem szerint a könyv túl nagy hangsúllyal tárgyalja az Olaszország ellen viselt háborút, eltúlozza ennek jelentőségét; az embernek olvasás közben az a benyomása, mintha az olaszok legyőzése mindent eldönthetett volna. Eközben nem sokat tudunk meg a nyugati fronton zajló háborúról, annak a Habsburg-monarchiára és vezetésére gyakorolt hatásairól.

Örvendtes viszont, hogy a mű kellő alaposággal tárgyalja az USA hadba lépését, annak előzményeivel és körülményeivel együtt, ugyanez áll az 1917-es februári orosz forradalomra is. Meglepő, hogy az orosz cárizmus összeomlásában a szerzők nem tulajdonítanak túl nagy szerepet a politikai dimenzióknak.

Összességében a könyv hatásosan, nagyon impozánsan, egymás mellé rakott pillanatképek sokaságával mutatja be a Habsburg-monarchia összeomlásának folyamatát. Egy színvonalas, de főként osztrák szempontokat követő, elsősorban osztrák olvasóknak írott mű született, amelynek magyarrá fordítása azért is hasznos és gyümölcsöző lenne, mert az

érdeklődő magyar olvasó hiteles képet kaphat arról, milyen volt a Habsburg-monarchia, az első világháború és az összeomlás osztrák szemmel. Ugyanez mondható el a nemzetiségi problémáról is, mely a birodalom mindkét felén hatalmas gondot jelentett akkoriban, továbbá a bukás egyik fő komponenseként tarthatjuk számon.

(A kötet a Zrínyi Kiadó gondozásában hamarosan magyar nyelven is napvilágot lát – a szerk.)

Manfried Rauchensteiner–Josef Broukal: Der erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie 1914–1918. In aller Kürze. (Böhlau Verlag, Wien, Köln, Weimar, 2015)

A HVK TUDOMÁNYOS SZAKKÖNYVTÁR KÖNYVAJÁNLÓJA

- Susan Fowler: *Motiváció magasabb szinten*
(HVG Könyvek, 2015, 3900 Ft)
- 50 Cent, Robert Greene: *Gengsztertörvények*
(HVG Könyvek, 2014, 3900 Ft)
- Michael Zantovsky: *Havel – egy élet*
(HVG Könyvek, 2014, 4900 Ft)
- Garri Kaszparov: *Közeleg a tél*
(HVG Könyvek, 2015, 4500 Ft)
- Ha-Joon Chang: *23 dolog, amit nem mondtak el a kapitalizmusról*
(HVG Könyvek, 2013, 3500 Ft)
- Ronald Kessler: *Az FBI titkai* (HVG Könyvek, 2013, 3500 Ft)
- Romsics Ignác: *Ki bombázta Kassát? – A magyar történelem rejtélyei sorozat*
(Kossuth Kiadó, 2016, 1400 Ft)
- F. Dózsa Katalin: *Sisi-legendák – A magyar történelem rejtélyei sorozat*
(Kossuth Kiadó, 2016, 1490 Ft)
- Glatz Ferenc: *Konzervatív reform – Klebelsberg – Domanovszky – Szekfü – Hóman – Hajnal*
(Kossuth Kiadó, 2016, 4900 Ft)
- Stefano Mancuso, Alessandra Viola: *A fák titkos nyelve – a növényi intelligencia meghökkenítő bizonyítékai*
(Kossuth Kiadó, 2016, 2800 Ft)
- Őry Sándor (szerk.): *Magyar–kínai, kínai–magyar kisszótár*
(Kossuth Kiadó, 2016, 2400 Ft)
- Hargitai György (szerk.): *Cseh–magyar, magyar–cseh kisszótár*
(Kossuth Kiadó, 2002, 2400 Ft)
- Hargitai György (szerk.): *Lengyel–magyar, magyar–lengyel kisszótár*
(Kossuth Kiadó, 2009, 2400 Ft)
- Hargitai György (szerk.): *Spanyol–magyar, magyar–spanyol kisszótár*
(Kossuth Kiadó, 2003, 2400 Ft)
- Tengeralttjárók 1776–1940* (Ventus Libro Kiadó, 2016, 3990 Ft)
- Harckocsik és páncélozott harcjárművek 1900–1945* (Ventus Libro Kiadó, 2016, 3990 Ft)